

SJÚKRARØKT

VIT GLOYMA MENNISK VIT JAGSTRA KRABBA

Fólk við krabbameini sakna stuðul og fáa ikki nøktandi kunning, vísir ein nýggj kanning. Orsøkin er, at heilsuverkið forsømir tað menniskjansliga aspektið, tá viðgerðin móti krabbameini fer í gongd. Loysnin kann vera eitt simpult spurnarblað, sum staðfestir tørvin hjá tí einkulta, siga Birna Mohr Joensen og Sonja Nielsen, sjúkrarøktarfrøðingar, sum hava gjørt kanningina

Felagið Føroyskir Sjúkrarøktarfrøðingar

Tá eitt menniskja fær krabbamein, er tað lívsneyðugt at staðfesta, hvar í kroppinum, sjúkan situr. Men vit mugu eisini duga at finna og taka hond um persónin við sjúkuni.

Hvørt ár fáa áleið 225 føroyingar staðfest krabbamein. Sjúklingarnir fáa røttu viðgerðina skjótast gjørligt – tað syrgir heilsuverkið fyri. Men sjúklingar sakna stuðul og hjálp til at rúma tí nýggja lívinum, nú alt knappliga er vent upp og niður. Sum sjúkrarøktarfrøðingur er tín fremsta uppgáva at nækta tørvin hjá sjúklinginum. Men hvussu nøktar tú ein tørv, sum tú ikki kennir?

Soleðis ljóðaði spurningurin, sum tær báðar, Birna Mohr Joensen og Sonja Nielsen, settu fyrr í ár, tá endaliga uppgávan í útbúgvningini í heilsuvísindum stóð fyri framman.

»Tað finst nógv gransking, sum vísir, at tað, sum heilsustarvstólkin halda, at sjúkl-

ingurin hevur tørv á, als ikki samsvarar við tað, sum sjúklingurin í veruleikanum kennir tørv á. Í Føroyum hava vit eingi tilboð um tørvsmeting, sum staðfesta menniskjansligu tørvirnir hjá teimum, sum hava fingið krabbamein. Tí verður tað ofta ógvuliga tilvildarligt, hóast starvsfólkini bara hava tað allarbesta í hyggju«, siga tær, tá vit hitta tær á fyrstu hædd á Landssjúkrahúsinum.

Vit eru í nýggju hølunum, sum eru gjørd fyri at vísa almenninginum, hvussu nýggja sjúkrahúsið fer at siggja út. Á nýggja hvíta veggnum eru visionirnar fyri Føroya størsta sjúkrahús skrivaðar. Hetta er ein stovnur, sum Birna Mohr og Sonja Nielsen sjálvar hava tætt tilknýti til. Birna Mohr Joensen, sum nú er leiðari á hvíldarheiminum Naina, hevur fleiri ár á baki í uttanlandstænastuni á Landsjúkrahúsinum, meðan Sonja Nielsen starvast sum deildarleiðari á B6. Tær eru báðar sjúkrarøktarfrøðingar, og

hava nú førleikament seg til master í heilsuvísind.

Stórbærar visionir, men vantandi tilboð

Sonja Nielsen peikar okkum á veggin og greiðir frá, at hon heldur, at orðini bera boð um eina visionera sjúkrahústjórn, sum ynskir at bjóða sjúklingum ta allarbestu viðgerðina. »Hetta eru stórbærar hugsjónir, sum stjórnin hevur fyri okkara sjúkrahús«, sigur hon. »Vit hava átrokandi tørv á at broyta okkara hugburð mótvegis viðgerð. Viðgerð snýr seg nevnliga slett ikki bara um at gera fólk frísk frá sínum sjúkum«, staðfestir Sonja Nielsen, sum fær eitt jáltandi nikk sendandi frá Birnu, sum hon hevur lisið saman við seinastu fýra árin.

»Mann vil viðgera, viðgera og aftur viðgera í dag, men teir menniskjansligu avleiðingarnar av at vera sjúkur verða forsømdar, leggur Birna Mohr Joensen aftrat. »Tað kann hava stórar avleiðingar við sær fyri tann sjúka, og tað kann í síðsta enda kosta samfelagnum dýrt. Tí sjúklingar við álvarsamum sjúkum kunnu hokna undir trýstinum og gerast óarbeiðsførir langt áðrenn teir eru klárir til at fara av arbeiðsmarknaðinum«, sigur hon álvarsamt.

Ynskja eina broyting

Og tað er júst hesin trupulleikin, tær báðar viðgera í masterritgerð síni, sum í næstum verður givin út í European Journal of Oncology Nursing. Í ritgerðini kanna tær, hvørjar avbjóðingar eru, tá tú gerst álvarsliga sjúkur av krabbameini og býrt í einum lítlum fjarskotnum

oyggjasamfelag við fáum serlæknum og avmarkaðum tilboðum. Og júst staðsetingin og støddin á okkara landi kann vera orsøkin til avbjóðingar. Eitt nú tí sjúklingar við álvarsomum sjúkum í nógvum førum verða sendir uttanlands til viðgerðar – ofta uttan at heilsuverkið kemur við.

»Vit eru jú eitt lítið land, og tað sigur seg sjálv, at okkara heilsuverk ikki kann vera eins búgvíð sum onnur heilsuverk, sum hava

Sonja Nielsen er deildarleiðari á B6 á Landsjúkrahúsinum

Birna Mohr Joensen er leiðari á Hvíldarheiminum Naina

sjálvari skipanini, staðfesta tær báðar, sum sjálvar hava fleri áratíggju á baki í føroyska heilsuverkinum. »Vit hava sæð trupulleikarnar við okkara egnu eygum, og nú vilja vit gera okkara til

in út í einum altjóða tíðarriti, hava tær lagt fram á granskningardeg, og í næstum leggja tær úrsletið fram á 30-ára háttíðarhaldinum hjá Felagnum Føroyskir Sjúkrarøktarfrøðingar.

»Í Føroyum eru vit langt aftanfyri, tá tað snýr seg um at skilja, at fylgirnar av eitt nú krabbameini eru annað enn bara kropsligar. Tað eru nógvir sálarligir og sosialir trupulleikar knýttir at sjúkuni«, sigur Sonja Nielsen, áðrenn Birna Mohr Joensen leggur aftrat, at mann sum starvandi í heilsuverkinum stundum kann kenna seg ørkymlaða, tá sjúklingurin ikki fær tað, honum tørvar. »Sjúklingurin kann gerast frískur av krabbameini, men kann seinni gerast invalid av tí trýstinum, sum sjúklingurin hevur verið undir«. Og tað er tað, vit skulu duga betri at fyrbyggja, staðfesta tær báðar.

Men hvussu fyrbyggja vit tí?

»Tað snýr seg fyrst og fremst um at broyta hugburð, svara tær. »Vit skulu fara burtur frá at hugsa um eitt nú krabbamein sum bert eina kropsliga sjúku, tí tað finnst prógv fyri, at menniskjansligu - alto so sosialu og sálarligu – árinini eisini eru vandamikil og kunnu hava svárar avleiðingar fyri tann sjúka og harvið eisini alt

FAKTA:

Um krabbamein í Føroyum:

– Hvørt ár eru 226 nýggir tilburðir

– Í 2017 vóru 459 sjúklingar við krabbameini sendir uttanlands til viðgerðar

– Onkologar eru í Føroyum tveir dagar um vikuna sambært avtalu við Ríkissjúkrahúsið

– Vit hava eitt onkologiskt ambulatorium, men har eru bert medisinskir sjúklingar knýttir at.

– Heilsuverkið hevur onga ætlan fyri, hvussu man loftar teimum menniskjansligu avleiðingunum av krabbameini.

» Vit skulu fara burtur frá at hugsa um eitt nú krabbamein sum bert eina kropsliga sjúku, tí tað finnst prógv fyri, at menniskjansligu árinini eisini eru vandamikil og kunnu hava svárar avleiðingar fyri tann sjúka og harvið eisini alt samfelagið

mundandi størri figgjar-karmar«, sigur Sonja Nielsen. »Og tað hevur altso avleiðingar fyri sjúklingin, tá man samanber við sjúklingar í eitt nú Danmark«.

Hóast starvsfólkini í heilsuverkinum hvønn dag gera sítt allarbesta, og í nógvum førum nógv meir enn tað, so eru altso trupulleikar í

at betra um støðuna«, siga tær og vísa á, at tað vantar gransking á teimum økjum, sum hava við teir menniskjansligu avleiðingarnar at gera, sum standast av at vera sjúkur. At gransking er fyrsta stigið, sum skal til fyri at ávísa ein trupulleika, eru tær báðar samdar um. Umframt at ritgerðin verður giv-